

Sophie Tieck-Bernhardi

FANTAZJE I MARZENIA

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3567

Sophie Tieck-Bernhardi

FANTAZJE I MARZENIA

pod redakcją
Renaty Dampc-Jarosz
i
Niny Nowary-Matusik

Redaktor serii: Niemiecka Literatura Kobiet
Renata Dampc-Jarosz

Recenzent
Katarzyna Grzywka-Kolago

Spis treści

Przedmowa (<i>Renata Dampc-Jarosz</i>)	7
Sophie Tieck-Bernhardi – pisarka niemieckiego romantyzmu w poszukiwaniu miłości (<i>Renata Dampc-Jarosz</i>)	11
Baśniowy świat Sophie Tieck-Bernhardi (<i>Nina Nowara-Matusik</i>)	35
Nota redakcyjna	49
Bibliografia	51
Sophie Tieck-Bernhardi: Fantazje i marzenia	57
Źródło miłości (tłum. <i>Renata Dampc-Jarosz</i>)	59
Pustelnik i zakonnica (tłum. <i>Renata Dampc-Jarosz</i>)	70
Ptaszyna (tłum. <i>Magdalena Popławska</i>)	82
Belinda (tłum. <i>Nina Nowara-Matusik</i>)	94
Nieszczęśnik (tłum. <i>Krzysztof Kłosowicz</i>)	105
Indeks osobowy	119
Zusammenfassung	121

Przedmowa

Od lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku badacze literatury niemieckiej, przede wszystkim rodzimi, ale także i zagraniczni, uczynili bardzo wiele, aby zapomnianym, niedocenionym lub pomijanym w historii literatury pisarcom wcześniejszych epok przywrócić należne im miejsce. Starania niemieckojęzycznych literaturoznawców przyniosły oczekiwane rezultaty: liczba monografii, biografii, edycji dzieł czy innych form upowszechniania marginalizowanej dotychczas twórczości kobiet rosła znacząco, kładąc powoli kres sformułowanej w 1980 roku przez Elke Frederiksen tezie o pozbawianiu niemieckiej literatury kobiet własnej tradycji¹, ich *herstory*. Dzięki książce Mirosławy Czarneckiej *Wieszczki. Rekonstrukcja kobiecej genealogii w historii niemieckiej literatury kobiecej od połowy XIX do końca XX wieku* (2004) polscy odbiorcy mieli możliwość prześledzenia wszystkich etapów rozwoju niemieckiej literatury kobiet. Wciąż brakuje jednak przekładów tekstów, które pozwoliłyby polskim czytelnikom na samodzielne poznanie twórczości niemieckich pisarek wcześniejszych epok. O ile dzieła pisarzy doczekały się nawet kilku tłumaczeń, o tyle lektura tekstów pisarek niemieckich poprzednich stuleci pozostaje dla polskiego odbiorcy nadal nierozpoznaną kartą. Do takiego stanu rzeczy przyczyniły się, co należy podkreślić, badania prowadzone przez polskich germanistów, w których pisa-

---

¹ Por. E. Frederiksen: *Die Frau als Autorin zur Zeit der Romantik: Anfänge einer weiblichen literarischen Tradition*. In: *Gestaltet und gestaltend. Frauen in der deutschen Literatur*. Hrsg. von M. Burkhard. Amsterdam 1980, s. 88.

cym kobietom pozostawiano niewiele miejsca. I tak np. Gerard Koziłek w antologii *Niemiecka nowela romantyczna* (1975) zamieszcza teksty jedynie męskich przedstawicieli romantyzmu, a piszące kobiety szereguje jako żony lub towarzyski życia², pomijając, o dziwo, wszystkie te, które wówczas z powodzeniem debiutowały na literackiej scenie, jak np. Sophie Mereau-Brentano³, żonę Clemensa, Sophie Tieck, siostrę Ludwiga, Bettine von Arnim czy Caroline de la Motte Fouqué. Przykładów uwypuklenia męskiej historii literatury przy jednoczesnym marginalizowaniu kobiecego wkładu jest oczywiście więcej.

Powołanie do życia serii wydawniczej *Niemiecka Literatura Kobiet*, której pierwszy tom trafia właśnie do rąk polskiego Czytelnika, wypływa zatem głównie z chęci przybliżenia twórczości nieznanych do tej pory w Polsce dzieł pisarek niemieckich od przełomu XVIII i XIX wieku do współczesności. Ograniczenie się do tego okresu jest konsekwencją dokonujących się wówczas przemian społeczno-kulturowych, strukturalnych przeobrażeń sfery publicznej, jak nazwał je Jürgen Habermas⁴, które stworzyły ówczesnym kobietom nowe możliwości rozwoju; przede wszystkim przyczyniły się do opuszczenia zacisza domowego i wkroczenia w przestrzeń życia publicznego, najpierw poprzez instytucję salonu, odkrycie możliwości komunikacji listownej, a następnie samodzielne próby literackie. Wszystkie te formy ściśle wpisywały się w jeden z wyznaczników kobiecego pisarstwa: zespolenie życia i twórczości, „pisania

---

² Por. np. uwagi o Caroline Schlegel-Schelling w: G. Koziłek: *Niemiecka nowela romantyczna*. Wrocław–Warszawa–Kraków 1975, s. XX.

³ Sophie Mereau-Brentano była jedną z pierwszych pisarek, samodzielnie wydającą czasopismo, prezentującą swoje książki na targach oraz skutecznie pertraktującą z wydawcami. Por. G. Schwarz: *Literarisches Leben und Sozialstrukturen um 1800. Zur Situation von Schriftstellerinnen am Beispiel von Sophie Mereau*. Frankfurt a.M. [et al.] 1991, s. 110–151.

⁴ J. Habermas: *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej*. Tłum. W. Lipnik, M. Łukasiewicz, wprowadzenie i red. nauk. oraz weryfikacja przekł. M. Czyżewski. Warszawa 2007.

życiem”⁵. Nieprzypadkowo serię rozpoczyna Sophie Tieck (znana także jako Sophie Bernhardt lub Knorring) wraz ze zbiorem baśni *Wunderbilder und Träume in elf Märchen* (*Fantazje i marzenia*)⁶, w przypadku której twórczość wyrasta w bezpośredni sposób z doświadczeń życiowych, stanowiąc jednocześnie sublimację kobiecych marzeń o spełnionej miłości i szczęściu. Kolejne tomy ukazywać się będą, zgodnie z zapowiedzią na skrzydełku, co roku i obejmować krótkie formy prozatorskie bądź fragmenty powieści. Przekłady poprzedzą monograficzne ujęcia twórczości pisarek oraz bibliografie podmiotowe oraz przedmiotowe.

Oddając w ręce Czytelników serię Niemiecka Literatura Kobiet, mamy nadzieję przybliżyć nie tylko twórczość niemieckich pisarek, ale także kulturę danej epoki, wskazując na pozycję kobiet, ich pragnienia, tęsknoty i możliwości samorealizacji.

---

⁵ Ch. Bürger: *Leben Schreiben. Die Klassik, die Romantik und der Ort der Frauen*. Stuttgart 1990.

⁶ Dosłowne tłumaczenie tytułu brzmi: *Cudowne obrazy i sny w jedenastu baśniach*. Redaktorki antologii proponują tytuł *Fantazje i marzenia*, odpowiadający zamysłowi pisarki i romantycznemu charakterowi utworu. Tom składa się z jedenastu baśni: *Die Quelle der Liebe* (*Źródło miłości*), *Die Stimme im Walde* [*Głos w lesie*], *Die Blume der Liebe* [*Kwiat miłości*], *Der Einsiedler und die Nonne* (*Pustelnik i zakonnica*), *Alcandor und Angelica* [*Alkandor i Angelika*], *Das Vögelchen* (*Ptaszyna*), *Der Unglückliche* (*Nieszczęśnik*), *Belinde* (*Belinda*), *Das Reh* [*Sarna*], *Die Waldgenossin* [*Pani lasu*], *Die Bezauberungen der Nacht* [*Uroki nocy*]. W nawiasach okrągłych zaznaczono utwory przetłumaczone w niniejszym tomie na język polski.

Indeks osobowy

- Aarne Antti 38
Abelard Piotr 41
Arnim Achim von 14
Arnim Bettine von 8
Augart Julia 26
- Bachmann-Medick Doris 29
Banasiak Bogdan 25
Becker-Cantarino Barbara 12, 13,
15, 22, 24, 30, 53
Behler Ernst 23, 24
Berlepsch Emilie 22
Bergengruen Maximilian 23
Bernhardi August Ferdinand 13,
16–21, 29, 43, 52, 54
Bernhardi Felix Theodor 18, 19
Bielska Emilia 43
Bobsin Julia 26
Bonaparte Lucien 21
Borgards Roland 23
Borries Erika i Ernst 39
Bovenschen Silvia 14
Brandes Ernst 22
Brinkmann Richard 32
Brentano Clemens 8, 26, 35, 42
Breuer Moses 11, 16, 53
Bruyn Wolfgang von 30, 53,
55
Bürger Christa 9, 14
Burkhard Marianne 7
- Czarnecka Mirosława 7, 36
Czyżewski Marek 8
- Dampc-Jarosz Renata 9, 12, 14,
22, 23, 31, 33, 37, 41, 53, 54, 69, 81
Dongowski Christina 23
Droste-Hülshoff Annette von 35
- Elschenbroich Adalbert 37
Eschler Ewa 11, 54
- Fichte Johann Gottlieb 26
Fischer Jens Malte 44
Foucault Michel 25, 26
Fouqué de la Motte Caroline von
8, 30, 53–55
Frederiksen Elke 7
Freud Sigmund 47
Friedrich Wilhelm III 19
- Gajdis Anna 54
Gersdorff Dagmar von 12, 14
Gilleir Anke 53
Goethe Johann Wolfgang von
12, 14, 37, 39
Gottsched Johann Christoph 12
Grenz Dagmar 23
Gribnitz Barbara 30, 53–55
Grimm Wilhelm i Jakob 35, 36,
38, 42

- Günderrode Karoline von 11, 37
 Günzel Klaus 19, 36
 Guth Karl-Maria 51
- H**
 Habermas Jürgen 8
 Haberstock Monika 11, 13, 20, 54
 Hahn Barbara 11
 Hallet Wolfgang 29
 Hechtfischer Ute 54
 Heloiza 41
 Hippel Johann Gottlieb 22
 Hof Renate 54
 Hoffmann Ernst Theodor Amadeus 21, 46
 Holst Amalie 22
 Holzinger Michael 49, 51
 Honsza Norbert 36
 Humboldt Wilhelm von 22, 23
- J**
 Joachimsthaler Jürgen 16
- K**
 Känner Andreas 16
 Karolak Czesław 36
 Kaulitz-Niedeck Rose 54
 Kersten Karin 45
 Kittler Friedrich A. 32
 Klin Eugeniusz 17
 Kluckhohn Paul 25
 Knorring Karl Gregor von 13, 18, 19, 20
 Komendant Tadeusz 25
 Kord Susanne 11
 Körner Josef 18, 19
 Kowynia Ewa 12
 Kozielek Gerard 8, 43
 Kristeva Julia 29
 Krzemień-Ojak Krystyna 39
 Kunicki Wojciech 36, 39, 42
- L**
 La Roche Sophie von 12
 Laßberg Jenny von 35
- L**
 Lehmann Johannes F. 23
 Leitzmann Albert von 22
 Lipnik Wanda 8
 Loster-Schneider Gudrun 12, 13, 54
 Lühe Irmela von der 54
 Luhmann Niklas 25, 26, 30
 Lüthi Kurt 25
 Lüthi Max 44
- Ł**
 Ławski Jarosław 39
 Łoziński Jerzy 25
 Łukasiewicz Małgorzata 8
- M**
 Maaz Bernard 16
 Mańczyk-Krygiel Monika 54
 Matuszewski Krzysztof 25
 McCarthy John A. 13
 Martini Fritz 55
 Masche Bertha M. 54
 Matenko Percy 54
 Matuszewski Krzysztof 25
 Mendelssohn Moses 15
 Mereau-Brentano Sophie 8, 14, 26, 27, 37
 Meiners Christoph 22
 Merkel Garlieb 13
 Metz Senta 45
 Mirandola Franciszek 42
 Müller-Seidel Walter 55
- N**
 Namowicz Tadeusz 18
 Naubert Benedikte 37
 Neubaur Caroline 45
 Neuhaus Stefan 39, 40
 Neumann Brigit 29
 Neumann Claudia 16
 Nicolai Friedrich 29
 Norden Birgit 53
 Novalis 21, 26, 42, 43

- Ohe Werner von der 13
Orłowski Hubert 36
- Pailer Gaby 13, 21, 33, 54
Paulsen Wolfgang 24
Perrault Charles 41
Pikulik Lothar 21
Pusch Luise F. 15
- Roßbeck Brigitte 19
Runge Anita 54
- Schadow Johann Gottfried 16
Schiller Friedrich von 14, 18, 22
Schlaffer Hannelore 25
Schlegel August Wilhelm von
13, 14, 18–20, 26, 52, 53
Schlegel Dorothea 11, 14, 20, 27
Schlegel Friedrich von 20–23,
25, 26
Schlegel-Schelling Caroline 8,
11, 14, 19, 26
Schmitz Walter 16
Scholz Hannelore zob. Scholz-
-Lübbering Hannelore
Scholz-Lübbering Hannelore 11,
19, 20, 22, 23, 28–30, 37, 38, 41,
43, 49, 50, 51, 53, 54
Schrat Henrik 50
Schwarz Gisela 8
Schweikert Uwe 54
Segebrecht Wulf 26
Siebenhaar Renate 50
Stamm Ulrike 55
- Stephan Inge 23–25, 54
Staël Germaine de 18, 19
Stamm Ulrike 55
Storm Theodor 38
Szekspir William 11, 14, 18, 38
Szymani Ewa 42
- Taylor Samuel 21
Tebben Karin 12
Thomsen Christian W. 44
Tieck Christian Friedrich 16
Tieck Johann Ludwig 15
Tieck Ludwig 15, 16, 19–21, 36,
43, 44, 51, 52, 54, 55
Todorov Tzvetan 44, 45, 47
Trainer James 16, 53
Tyrell Hartmann 26
- Unzelmann Friederike 19
- Veit-Wild Flora 54
Vernhagen von Ense Karl
August 52
Viehmann Dorothea 35
Vulpius Christian August 21
- Wackenroder Heinrich von 16
Wägenbaur Brigt 27
Weigel Sigrid 25
Werner Reinold 29
Wessely Karl Bernhard 16
Wieland Christoph Martin 12
- Zeller Bernhard 55
Zeydel Edwin H. 54

Sophie Tieck-Bernhardi: Wunderbilder und Träume

Zusammenfassung

Die deutsche Schriftstellerin Sophie Tieck-Bernhardi ist dem polnischen Leser, ähnlich wie viele schreibende Frauen der deutschen Romantik und der nachfolgenden Epochen, unbekannt. Obwohl ihr Werk dank zahlreicher Bemühungen der feministischen Literaturwissenschaft und der Gender Studies in Deutschland weitgehend erschlossen ist, wird der Autorin in Polen, mit Ausnahme enger Germanistenkreise, kaum Aufmerksamkeit geschenkt.

Auch wenn die Publikation von Mirosława Czarnecka (*Wieszczki. Rekonstrukcja kobiecej genealogii w historii niemieckiej literatury kobiecej od połowy XIX do końca XX wieku*, 2004) dem polnischen Lesepublikum einen Überblick über die Geschichte der deutschen Frauenliteratur bietet, so liegen Übersetzungen nicht in ausreichender Zahl vor, die eine selbständige Lektüre ermöglichen und zur vertieften Auseinandersetzung mit der Literatur schreibender Frauen einladen würden. Diese offensichtliche Lücke will die vorliegende Publikation, welche als der erste Teil der Reihe *Niemiecka Literatura Kobiet (Deutsche Literatur von Frauen)* gedacht ist, schließen: Das Ziel der Herausgeberinnen ist es, ein polnisches Publikum mit dem Leben und Werk einer Schriftstellerin bekannt zu machen, die „das Leben schrieb“ und deren Erfahrungen – als schreibende Frau – paradigmatisch für ihre Epoche sind. Davon schreibt in dem einleitenden Artikel Renata Dampc-Jarosz, wobei sie zugleich darum bemüht ist, die Bedeutung der Liebe im Werk der romantischen Autorin zu explizieren. In dem anschließenden Beitrag von Nina Nowara-Matusik wird dagegen der Versuch unternommen, der Poetik der Tieckschen Märchen auf den Grund zu gehen. Den wissenschaftlichen Beiträgen folgt eine Bibliographie (in Auswahl). Den Hauptteil der Publikation bilden die Übersetzungen ausgewählter Märchen, die zum ersten Mal in der Sammlung *Wunderbilder und Träume in elf Märchen* veröffentlicht wurden. Es handelt sich um folgende Texte: *Die Quelle der Liebe, Der Einsiedler und die Nonne, Das Vögelchen, Belinde, Der Unglückliche*.

Projekt okładki inspirowany obrazem
C.D. Friedricha pt. *Frau vor der untergehenden Sonne*

Redakcja Katarzyna Więckowska

Projekt okładki Emilia Dajnowicz

Korekta Lidia Szumigala

Łamanie Marek Zagniński

Copyright © 2017 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-3101-0

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-226-3102-7

(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 7,75. Ark. wyd. 6,0.

Papier offset. kl. III, 90 g   Cena 20 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław